Vrijednosti adolescenata i konzumacije marihuane

Divizić, Kate Tia

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Department of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:111:078740

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
UNIVERSITY OF ZAGREB
CENTER FOR CROATIAN STUDIES

Repository / Repozitorij:

Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies

zir.nsk.hr

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI

Kate Tia Divizić

Vrijednosti adolescenata i konzumacija marihuane

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2019.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
ODSJEK ZA PSIHOLOGIJU

KATE TIA DIVIZIĆ

VRIJEDNOSTI ADOLESCENATA I KONZUMACIJA MARIHUANE

DIPLOMSKI RAD

Mentor: doc.dr.sc. Jelena Maričić

Zagreb, 2019.

Sažetak

Vrijednosti adolescenata i zlouporaba marihuane

Cilj istraživanja je bio ispitati odnos vrijednosnih orijentacija, religioznosti, traganja za smislom i konzumacije marihuane kod adolescenata. U istraživanju je sudjelovalo 249 sudionika (Nm=150, Nž=99) triju srednjih škola grada Dubrovnika – Gimnazije, Ekonomske škole i Pomorsko-tehničke škole. Sudionici su ispunjavali Skalu vrijednosnih orijentacija (Franc, Šakić i Ivičić, 2002), Upitnik snage religijskog vjerovanja (Plante i Boccaccini, 1997), Upitnik traganja za smislom (Steger i Shin, 2010) i Upitnik konzumiranja marihuane te su odgovorili na par demografskih pitanja. Podaci su prikupljani tijekom nastavnih satova učenika uz prsustvo stručnih suradnika i nastavnika. Većina adolescenata ne konzumira marihuanu (68,7%), a mladići i djevojke međusobno se ne razlikuju u konzumiranju marihuane. Nadalje, kod djevojaka su više zastupljene samoostvarujuće i konvencionalne vrijednosti dok je kod mladića u većoj mjeri prisutno trenutno traganje za smislom. Također, pokazalo se kako je konzumiranje marihuane statistički značajno negativno povezano s konvencionalnim vrijednostima i snagom religijskih vjerovanja na način da oni adolescenti kod kojih je zabilježena veća prisutnost konvencionalnih vrijednosti i snažnija religijska vjerovanja, u manjoj mjeri konzumiraju marihuanu. Osim toga, samo kod djevojaka je zabilježena povezanost konzumacije marihuane i konvencionalnih i samoostvarujućih vrijednosti te religioznosti. Unatoč očekivanjima kako će vrijednosne orijentacije, religioznost i traganje za smislom doprinjeti objašnjenju konzumiranja marihuane ona nisu potvrđena.

Ključne riječi: konzumiranje marihuane, adolescenti, vrijednosti, religioznost, smisao

Abstract

Adolescents values and marijuana abuse

The aim of the research study was to examine the relationship between value orientation, religiosity, search for meaning and consumption of marijuana in adolescents. A total of 249 participants of three high schools in Dubrovnik - Gymnasium, Economics School and Maritime-Technical School (Nm = 150, NZ = 99) participated in the study. The participants completed the Scale of Value Orientation (Franc, Šakić and Ivičić, 2002), The Santa Clara Strenght of Religious Faith Questionnaire (Plante and Boccaccini, 1997), the Meaning of Life Questionnaire (Steger and Shin, 2010) and Marijuana Questionnaire and responded to a list of questions about their demographic characteristics. The data was collected during teaching lessons with in the presence of teachers or psychologists. Most adolescents do not consume marijuana (68.7%), and young men and girls do not differ in marijuana consumption. Furthermore, girls are more represented by self-existent and conventional values while younger men are more likely to be presently searching for meaning. It has also been shown that marijuana consumption is statistically significantly negatively linked to the conventional values and the strenght of religious faith, so that adolescents with a lower presence of conventional values and stronger religious faith are more likely to consume marijuana. In addition, only the girls were associated with marijuana consumption, conventional and self-defeating values, and religiosity. Despite expectations that value orientation, religiosity, and search for meaning will contribute to explaining the use of marijuana, they have not been confirmed.

Keywords: marijuana abuse, adolescents, values, religiosity, meaning

Sadržaj

1. Uvod ... 1

1.1. Konzumiranje marihuane kod adolescenata ... 1

1.2. Vrijednosti ... 4

1.2.1. Vrijednosti kod adolescenata ... 6

1.3. Religioznost ... 7

1.3.1. Religioznost i mladi ... 9

1.4. Traganje za smislom ... 10

2. Cilj i problemi ... 12

3. Metoda ... 13

3.1. Sudionici ... 13

3.2. Instrumenti ... 13

3.3. Postupak ... 15

4. Rezultati ... 16

4.1. Preliminarne analize ... 16

4.2. Učestalost konzumiranja marihuane *kod adolescenata* ... 16

4.3. Spolne razlike konzumiranja marihuane ... 17

4.4. Povezanost spola, vrijednosnih orijentacija, religioznosti, smisla u životu i konzumiranja marihuane ... 19

4.5. Doprinos spola, vrijednosnih orijentacija, religioznosti i traganja za smislom u konzumaciji marihuane ... 21

5. Rasprava ... 23

5.1. Metodološka ograničenja i praktične implikacije istraživanja ... 28

6. Zaključak ... 29

Literatura ... 30

1. Uvod

Adolescencija je razdoblje praćeno brojnim promjenama na ponašajnom i emocionalnom planu, kada se najčešće dolazi u dodir sa sredstvima ovisnosti, što uključuje i marihuanu (Glavak Tkalić, Sučić i Dević, 2013). Također, jedan od zadataka adolescenata je prihvaćanje društvenih vrijednosti, ali i usvajanje vlastitog sustava vrijednosti i etičkih načela (Franc i sur., 2002). Osim toga, može se reći kako su vrednote ili vrijednosne orijentacije izvori mnogih ponašanja i stavova. Osobito su se pokazale značajnima vrijednosti koje se prenose u obitelji, kao i religioznost koja se pokazala kao zaštitni faktor u pogledu konzumacije psihoaktivnih tvari (Greblo, 2004). Još jedan bitan izvor ponašanja i stavova pojedinca je njegov doživljaj smisla života koji predstavlja stupanj u kojem ljudi razumiju i vide značenje u svom životu, a koji djeluje i na njihovo postavljanje ciljeva (Bijelić i Macuka, 2018).

1.1.Konzumiranje marihuane kod adolescenata

Neke od asocijacija koji mnogi vežu uz adolescenciju su buntovništvo, otpor, rizična ponašanja. Stoga je adolescencija dugo promatrana kao burno životno razdoblje praćeno brojnim vanjskim, ali ponajprije unutarnjim konfliktima pojedinca. Dok većina kroz adolescenciju prođe bez pretjeranih trzavica, mnogi pojedinci doživljavaju teškoće za vrijeme njezina trajanja (Eccles i sur., 1993). Iako je u suvremenoj psihologiji poznat cjeloživotni razvoj osobe, adolescencija se ipak ističe od ostalih zbog sveobuhvatne razvojne progresije. Radi svog prijelaznog karaktera, praćena je brojnim biološkim, kognitivnim i socijalnim promjenama na ponašajnom i emocionalnom planu (Lacković Grgin, 2006). Važno je istaknuti da svi adolescenti prolaze kroz ove promjene, međutim - razlikuju se u načinu njihova doživljavanja kao i po učincima tih promjena.

Uslijed složenijeg načina razmišljanja, velikih bioloških promjena, porasta svjesnosti o sebi i drugima, novih odnosa unutar obitelji i s vršnjacima, adolescenti preispituju sebe i svoju okolinu. Iako je izgradnja identiteta cjeloživotni proces, posebice je izražena u adolescenciji kada navedene promjene stvaraju prekretnicu u prelasku iz djetinjstva u odraslu dob. U svojoj teoriji psihosocijalnog razvoja Erikson za glavni razvojni zadatak postavlja upravo izgradnju osjećaja jedinstvenog identiteta uz prevladavanje difuzije identiteta – nekoherentnog, nepovezanog, nepotpunog osjećaja sebe (Lacković-Grgin, 2006). U tom periodu pronalaska svoje uloge i mjesta u društvu, adolescenti prolaze odgovarajući na mnoga pitanja koja se odnose na vlastite potrebe i želje, sposobnosti, religijska i društveno-politička uvjerenja, vrijednosti kojima teže, poimanje sebe i osobne povijesti. Mladi odgovore svojstvene njima

pronalaze u interakciji s društvom i kulturom u kojoj žive, učeći istodobno biti individualna i socijalna bića.

Proces izgradnje okarakteriziran je istraživanjem različitih mogućnosti i eksperimentiranjem s različitim ulogama na koji se način nastoji zadovoljiti pojačana potreba za autonomijom i samostalnošću. Odnosi s roditeljima postaju intenzivniji, obilježeni otporom i nesuglasicama. U skladu s time, u životima adolescenata smanjuje se vrijeme provedeno s roditeljima i redefinira njihova uloga, dok s druge strane u procesu istraživanja socio-emocionalnog, seksualnog i fizičkog identiteta raste uloga vršnjaka. Kroz prijateljske odnose i romantične veze, mladi ostvaruju svoje potrebe za bliskosti i intimnosti, kao i prostor za testiranje novorazvijenih vještina vezanih uz identitet (Galić i Ljubotina, 2002; Berk, 2008). Tako su mladima preferirani izvor podrške upravo vršnjaci (Galić i Ljubotina, 2002, Dopp i Cain, 2012, prema Djuranović, 2012).

Zbog navedenih obilježja adolescencije u kojem mladi tragaju za ostvarenjem vlastitog životnog stila, dolazi i do prvih susretanja s ilegalnim sredstvima ovisnosti (Sakoman, Raboteg-Šarić i Kuzman, 2001; Brlas, 2010; Pejnović-Franelić i sur., 2016) što povećava rizik za njihovim konzumiranjem i upuštanjem u ostala rizična ponašanja koja se definiraju kao ona ponašanja koja „povećavaju vjerojatnost neželjenog rezultata koje ima potencijalno negativne posljedice na osobu koja manifestira takvo ponašanje, njegovu okolinu te nepovoljno djeluje na daljnji psihosocijalni razvoj te mlade osobe, odnosno povećava vjerojatnost prema razvoju poremećaja u ponašanju" (Ricijaš, Krajcer i Bouillet, 2010; str.46). Dok jedan dio mladih samo eksperimentira u konzumaciji, kod drugih se uporaba ustaljuje i izravno djeluje na sva područja života pojedinca, obiteljski i društveni život te školovanje (Sakoman i sur., 2002; Glavak-Tkalić, 2009). Također, nije zanemariva činjenica kako korištenje opojnih sredstava u ovoj dobi djeluje na razvoj mozga, a ovisno o vrsti tvari i obrascu uporabe posljedice su različite težine. Isto tako, početak s eksperimentiranjem u ovoj dobi može dovesti do razvoja ovisničkog ponašanja u odrasloj dobi.

Sakoman, Raboteg-Šarić i Kuzman (2002) u svom istraživanju pokazuju kako najveći broj mladih počinje eksperimentirati s drogom s 15 ili 16 godina, dok je za neke ta dob čak 11 ili 12 godina. U istom istraživanju, autori navode kako je među hrvatskim srednjoškolcima, od psihoaktivnih tvari, najraširenija uporaba marihuane gdje je njih 18,1% uzimalo marihuanu u posljednjih 12 mjeseci. Nadalje, najveća konzumacija marihuane zabilježena je na području Južnog hrvatskog primorja - gradova Zadra, Šibenika, Splita te Dubrovnika (30,8%).

U skladu su s tim, podaci istraživanja Galića i Ljubotine (2002) pokazuju kako je 18% učenika osmih razreda i srednjoškolaca grada Zagreba konzumiralo marihuanu u posljednjih 12 mjeseci. Nadalje, porast konzumiranja marihuane raste s dobi. Naime, u odnosu na 14% učenika osmih razreda koji su najmanje jednom u životu konzumirali marihuanu, u četvrtom srednje to je učinilo njih 53%. Također, prosječna dob prvog konzumiranja ilegalnih droga za učenike četvrtih razreda je 15,3 godina.

Prema posljednjim podacima Europskog istraživanja o pušenju, pijenju i uzimanju droge među učenicima (European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs - ESPAD) iz 2015. godine, najraširenije sredstvo ovisnosti je marihuana. Tako je 21,5% mladih u Hrvatskoj koristilo marihuanu najmanje jednom u životu dok se isto odnosi na prosječno 16% mladih u drugim zemljama uključenim u istraživanje (Pejnović-Franelić i sur., 2016). Također, takvi rezultati porasta konzumiranja marihuane prate dostupnost kanabisa na tržištu. Čak 41,6% mladih ističe kako bi lako ili prilično lako mogli nabaviti marihuanu. Istraživanje Bezinovića i Malestinića (2009) pokazuje kako oni mladi koji procjenjuju kako su izloženiji marihuani ujedno je i češće konzumiraju. Također, pokazalo se kako u zemljama u kojima je legalizirana uporaba marihuane dolazi do povećanje njezinog konzumiranja među adolescentima. Tako se na primjeru Nizozemske vidi kako je između 1984. i 1996. došlo do povećanja konzumacije za 200% među osobama od 18 do 25 godina (preuzeto s: https://www.zzjzdnz.hr/hr/zdravlje/mentalno-zdravlje/266). Kada je riječ o spolnim razlikama u konzumiranju marihuane, pokazalo se kako mladići nešto više posežu za drogom u odnosu na djevojke (Sakoman i sur, 2002; Greblo, 2004).

U suzbijanju ovisnosti ključna je uloga preventivnih aktivnosti (Brlas, 2010). Iako brojne teorije i pristupi nude svoje odgovore na pitanje nastanka ovisnosti ne postoji općeprihvaćeni model koji bi uključio sve čimbenike i dao objašnjenje etiologije uzimanja sredstava ovisnosti (Ljubotina i Galić, 2002). Mladi kao razloge konzumacije marihuane navode: afirmaciju među vršnjacima, osobne probleme, hedonizam, znatiželju, zabavu, želju za samopotvrđivanjem i slično (Ljubotina i Galić, 2002; Sedar, Blagojević i Strahonja, 2006; Katalinić i Huskić, 2015). Uvjet proučavanja uzroka i razvoja ponašanja konzumacije marihuane i drugih nepoželjnih ponašanja uključuje utvrđivanje rizičnih i zaštitnih čimbenika u razvijanju ovisnosti (Nikčević – Milković i Rupčić, 2014). Rizični su čimbenici oni čija prisutnost povećava vjerojatnost razvijanja pojedinčevog poremećaja u ponašanju (prije nego kod nekoga drugoga iz opće populacije), a zaštitni se odnose na one karakteristike koje posreduju ili usporavaju učinke izloženosti rizičnim čimbenicima i smanjuju incidencije

problema u ponašanju (Bašić, 2009 prema Nikčević – Milković i Rupčić, 2014). Drugim riječima koje karakteristike pojedinca i njegove okoline doprinose eksperimentiranju i razvoju ovisnosti, a koje to sprječavaju. Fraser (1997, prema Nikčević – Milković i Rupčić, 2014) dijeli zaštitne i rizične čimbenike na sljedeći način: prema individualnoj razini (biološki, psihološki, konstitucijski), prema razini užeg okruženja (obitelj, vršnjaci, škola, susjedstvo, lokalna zajednica...) i prema razini šireg okruženja (društvo, zajednica u cjelini). Kao ključni zaštitni čimbenici navode se privrženost roditeljima, predanost školi, posvećivanje prosocijalnim aktivnostima i religioznost (Lacković-Grgin, 2006).

Zbog složenosti problema konzumiranja marihuane, u ovom istraživanju usmjerili smo se na zaštitne faktore njezine uporabe, konkretnije, na odnos određenog vrijednosnog sustava, religioznosti i doživljaja smisla adolescenata s konzumacijom marihuane. Navedene karakteristike započinju svoju formaciju upravo u adolescenciji, kao i eksperimentiranje s drogama, stoga je zanimljivo promotriti taj odnos.

1.2.Vrijednosti

Želimo li razumjeti zašto se neki mladi upuštaju u eksperimentiranje s različitim sredstvima ovisnosti, dok drugi ne žele niti probati; jedni vjeruju kako povremeno konzumiranje marihuane ne dovodi do ovisnosti, drugi kako je to početna stepenica za „teže" droge; jedni to čine rekreativno pa prestanu, kod drugih pređe u ovisnost i dovede do ometanja normalnog funkcioniranja u svakodnevnici; jedni žele legalizaciju kanabisa u rekreativne svrhe, neki bi isto dozvolili samo u medicinske; i brojne druge razlike među ljudima i njihovim ponašanjima i stavovima, dobro je usmjeriti se na svojevrstan izvor ljudskog ponašanja – na vrijednosti. Iako ne možemo govoriti o savršenoj povezanosti onoga što ljudi smatraju važnim i čemu teže i njihovog svakodnevnog ponašanja, neupitna je povezanost vrijednosti i ponašanja (Bardi i Schwartz, 2003). Osim što su vrijednosti društveno aktualne i primamljive za rasprave, interes za njihovim proučavanjem prisutan je u znanstvenim krugovima i disciplinama - filozofiji, teologiji, sociologiji, antropologiji i psihologiji (Franc, 2002).

U psihologiji, polovicom 20. stoljeća, razvitkom humanističke psihologije započinje i interes za proučavanjem vrijednosti (Shwartz, 2012). Brojne su definicije vrijednosti, a najutjecajniji psihologijski pravci slažu se kako su to „poželjni ciljevi i vodeća načela u životu koja se razlikuju po važnosti" (Rokeach, 1973.; Feather, 1996.; Schwartz, 1996., sve prema Franc, 2002, str.116). Odnosno, radi se o trajnim vjerovanjima koja djeluju na izbor ponašanja

iz čega proizlazi pretpostavka o njihovoj motivacijskoj osnovi prema kojoj vrijednosti kognitivno predstavljaju osnovne ljudske potrebe (Vlah, Lončarić i Tatalović Vorkapić, 2009). Formiranje vrijednosti pripisuje se interakciji socijalizacije, individualnog iskustva i društvenih i kulturalnih čimbenika koje ujedno karkteriziraju pojednica, ali i društvene skupine (Franc, 2002).

Najprovjerenijom i najdosljednijom teorijom vrijednosti pokazala se Shwartzova teorija univerzalnih sadržaja i strukture vrijednosti (Shwartz, 1992). Autor ističe kako su vrijednosti vjerovanja o poželjnim ponašanjima ili ishodima - nadilaze pojedinačne situacije, imaju važnu ulogu u odabiru i procjeni ponašanja i događaja te su organizirane u hijerarhijsku strukturu s obzirom na važnost koju čine za pojedinca. Ovaj teorijski model podrazumijeva deset motivacijskih tipova vrijednosti koje su zajedničke svim ljudima različitih kultura, a njihova raznolikost proizlazi s ciljem zadovoljavanja temeljnih zahtjeva ljudskog postojanja: bioloških potreba, potreba vezanih uz društvenu interakciju te potreba vezanih uz djelotvornost skupine i opstanak (Tablica 1).

Tablica 1. *Prikaz osobnih vrijednosti prema Schwartzovoj teoriji univerzalnih sadržaja i strukture vrijednosti (Schwartz, 2012)*

Vrijednost	Ciljevi
Nezavisnost	nezavisnost misli i odabir djelovanja, kreiranje i istraživanje
Poticaj	uzbuđenje, novost i izazovi u životu
Hedonizam	užitak i osjetilno veličanje sebe
Postignuće	osobni uspjeh kroz iskazivanje sposobnosti sukladno društvenim normama
Moć	društveni status i prestiž, kontrola i nadmoć nad ljudima i resursima
Sigurnost	sigurnost i ravnoteža, stabilnost društva, odnosa i sebe
Konformizam	suzdržavanje od djelovanja, pristranosti i poriva za djelovanjem na štetu drugih
Tradicija	poštovanje, predanost i prihvaćanje običaja i ideja koje promiču kultura ili religija
Dobrohotnost	održavanje i povećanje dobrobiti bliskih osoba
Univerzalizam	razumijevanje, vrednovanje, tolerancija i zaštita dobrobiti svih ljudi i prirode

Iako je ovakva struktura vrijednosti potvrđena, kroskulturalno postoje određena odstupanja posebice kod istočnoeuropskih zemalja (Ferić, 2005). Također, hijerarhijska organizacija vrijednosti ovisi kako o individualnoj tako i o kulturalnoj razini (Shwartz, 1992). Shwartz (2012) navodi kako navedeni tipovi vrijednosti nisu neovisni, već njihove odnose objašnjava kružnom strukturom u kojoj su vrijednosti sličnije jedna drugoj smještene bliže i one su kompatibline, dok su međusobno suprotno smještene vrijednosti konfliktne (Slika 1).

Slika 1. *Prikaz teorijskih međuodnosa osobnih vrijednosti (Schwartz, 2012)*

Kada je riječ o hrvatskom uzorku, ovakva struktura nije potvrđena u potpunosti. Naime pokazana su odstupanja u značenju pet specifičnih vrijednosti koje se javljaju unutar prostora vrijednosnih tipova kojima prema teorijskim postavkama ne pripadaju. Ipak, ukupno dobiveni rezultati sukladni su ranijim istraživanjima i teorijskoj postavci o univerzalnosti vrijednosnih sadržaja i strukture (Ferić, 2005).

Kao što je već navedeno, značaj vrijednosti počiva u njihovoj ulozi u razumijevanju ponašanja. Iako ostaje nejasan utjecaj vrijednosti na ponašanje u cijelosti (Bardi i Shwartz, 2003), dosadašnja su istraživanja utvrdila prediktivnost vrijednosti za različite ishode, od odabira fakulteta, zadovoljstva životom, političkih odluka, potrošačkog ponašanja i preferencija (Oishi, Diener, Suh i Lucas, 1999; Bardi i Schwartz, 2003; Ferić, 2008; Lindemann i Verkasalo, 2009, prema Pavlović, 2017).

1.2.1. Vrijednosti kod adolescenata

Vrijednosni sustav adolescenata posebno je zanimljiv zbog njegovog formiranja u tim godinama. Također, za adolescenciju je karakteristično eksperimentiranje u ponašanju, koje je veće u odnosnu na ostala životna razdoblja. Iako su strani autori u svojim istraživanjima dovodili u vezu vrijednosti i rizična ponašanja mladih, hrvatski autori pretežno su usmjereni na utvrđivanje vrijednosne hijerarhije kod mladih, njihovu deskripciju te analizu vrijednosnih razlika s obzirom na sociodemografska obilježja (Franc i sur, 2002; Ivčić, Franc i Šakić, 2006; Ferić, 2007; Vlah, Lončarić i Tatalović Vorkapić, 2010). Tako istraživanja donose kako

su mladima u Hrvatskoj hijerarhijski najvažnije „zdravlje“, „prijatelji“ te „brak i djeca“ (Franc i sur., 2002; Ivčić, Franc i Šakić, 2006), ali i „ljubav“, „skladan život“, „obitelj“, „prijatelji i bliski prijateljski odnosi“ (Vlah, Lončarić i Tatalović Vorkapić, 2010). Ferić (2007) je provjeravala hijerarhiju Schwartzovih osobnih vrijednosti i najviše procjene važnosti dobivene su za vrijednosne tipove „nezavisnost“ i „dobrohotnost“, a najmanje za „moć“ i „tradiciju“.

U kontekstu vrijednosti kao prediktora konzumiranja sredstava ovisnosti, vrijednosti se istražuju kao rizični i zaštitni faktori. Tako su strana istraživanja rizičnih ponašanja mladih i vrijednosti pokazala kako su vrijednosti koje se odnose na hedonizam povezane s češćim konzumiranjem sredstava ovisnosti (Goff i sur., 1999; Romero i sur., 2001; Cole i sur., 2007), dok su se konvencionalne, ili slično nazvane tradicionane ili konformističke orijentacije pokazale zaštitinim faktorom, odnosno povezane su s rjeđom konzumacijom sredstava ovisnosti (Ule i sur.2000; Romero, 2001).

Iako malobrojna i relativno davna, istraživanja na hrvatskom uzorku u skladu su s nalazima stranih autora (Ajduković, 1989; Franc i sur., 2002).

1.3. Religioznost

Religioznost pojedinca jedan je od važnih modifikatora strukture vrijednosti, a time i važan prediktor širokog spektra stavova i ponašanja (Ljubotina, 2004). Psihologija religiju definira kao „sustav shvaćanja, vjerovanja, ponašanja, obreda i ceremonija pomoću kojih pojedinac ili zajednica stavljaju sebe u odnos s Bogom ili s nadnaravnim svijetom i često u odnos jednih s drugima, te od kojeg (sustava) religiozna osoba dobiva niz vrednota prema kojima se ravna i prosuđuje naravni svijet″ (English i English, prema Ćorić, 2003, str.21). Drugim riječima, proučavanje religioznosti u kontekstu psihologije nema za cilj utvrditi postojanost nadnaravnog, već ispitati kako mišljenja pojedinca o postojanju nadnaravnog djeluju na individualni, moralni i društveni aspekt njegova života (Ljubotina, 2004). Iako se međusobno isprepliću, religioznost se odnosi na zanimanje pojedinca za religiju, angažiranost ili sudjelovanje u religiji i podrazumijeva individualno-doživljajni aspekt, dok je za religiju karakterističan društveno-kulturalni aspekt (Stipolšek, 2002).

Pionirom psihologije religioznosti smatra se G. S. Hall koji je 1882. godine objavio prilog o moralnom i religioznom odgoju gdje je prvi znanstveno dokumentirao ulogu fizičkih procesa u religioznom iskustvu (Ćorić, 2003). Od tada brojni su svjetski psiholozi iskazali

interes za religioznost te je većina njih doprinijela utvrđivanju suplementarnih odnosa između psiholoških i religioznih dimenzija u oblikovanju zdrave ličnosti (Ćorić, 2003). Ipak, istraživanja su pokazala kako se psiholozi posebno ističu kao skupina stručnjaka u čijem životu religija ne zauzima značajno mjesto, stoga ne čudi kako je psihologija religioznosti jedno od slabije istraženih područja psihologije (Delaney, Miller i Bisonó, 2007).

Prilikom mjerenja, psihologija na religioznost gleda kao na karakteristiku koju ljudi najrazličitije očituju – mišljenjima, doživljajima i djelovanjima. Stoga je njena operacionalizacija moguća na različite načine. Još je Maslow (1954, prema Ćorić, 2003) utvrdio kako ne možemo o nečijoj religioznosti zaključivati samo po čestini njegovih odlazaka u crkvu, molitvi i sličnome. Po čemu onda možemo razlikovati religiozne ljude od onih manje religioznih? Ćorić (2003) navodi kako prilikom raščlanjivanja religioznosti susrećemo tri različite stavke. Prvi aspekt odnosi se na obuhvaćanje sadržaja ljudske religioznosti s dimenzijama mišljenja, osjećaja i djelovanja odnosno, dimenzija spoznaje, dimenzija religiozne djelatnosti i dimenzija emocionalnog religioznog doživljavanja. Sljedeći aspekt raščlanjuje religioznost unutar socijalne psihologije i pristupa mjerenja osobnog stava koji podrazumijeva kako se vjersko područje doživljava značajnim i vrijednim te se tu dodiruju religijski sadržaji s internaliziranim osobnim vrijednostima. Konačno, treći aspekt pristupa analizi religioznosti ima funkcionalni karakter, što označava kako religiozne karakteristike stoje u naizmjeničnom odnosu s drugim pozitivnim i negativnim ljudskim karakteristikama i na taj način religiozni koncepti mogu rasvijetliti međusobne povezanosti. Tako se složeni fenomen religioznosti najčešće ispituje upitnicima, pri čemu se ovisno o broju dimenzija koje proučavaju koriste jednodimenzionalni, dvodimenzionalni i multidimenzionalni upitnici.

Religioznost ima brojne pozitivne doprinose na razne aspekte ljudskog života. Značajan je doprinos cjelokupnom mentalnom zdravlju pojedinca (Donahue i Benson, 1996; Pargament i Park, 1996, prema Plante i Boccaccini, 1997), a meta analiza Larsona i sur. (1992) pokazala je kako postoji pozitivnan odnos između mentalnog zdravlja i dimenzija socijalne podrške unutar vjerske zajednice, odnosa s Bogom te vjerskih obreda.

1.3.1. Religioznost i mladi

Religioznost mladih usko je povezana uz njihov psihosocijalni razvoj. Naime, za adolescenciju je karakteristično usvajanje sposobnosti logičkog mišljenja koje razumije apstraktne ideje i simbole, kao i ranije spomenuto oblikovanje identiteta (Lacković-Grgin, 2006).

Kognitivni rast mladih osoba omogućava razvoj prema religioznosti koja je više osobna u odnosu na infantilnu, karakterističnu za dječju dob. Naime, mladi razvijaju sposobnost stvaranja teorija i vrednovanja argumenata koja im omogućuje promatranje osobnih ideja kao vanjskih objekata i njihovo kritičko vrednovanje. Također, borba za vlastiti identitet i potreba da iz nje izađu s dovoljnim osjećajem vrijednosti i vlastite uloge, čini ih sposobnima posvetiti se nekoj ideologiji, odabrati pogled na svijet i osobnu životnu filozofiju (Ćorić, 2003).

Religioznost se pokazala jednim od zaštitnih čimbenika kada je riječ o različitim oblicima rizičnih ponašanja mladih (Lacković-Grgin, 2006). Prije pregleda različitih istraživanja, treba uzeti u obzir kako, iako religioznost sadrži praktičnu komponentu koja se odnosi na moralno življenje, ta dva koncepta ne treba poistovjećivati, budući da bi takvo razmišljanje moglo dovesti do poimanja kako je nereligioznost povezana s nemoralnim djelovanjem i življenjem. Također, na osnovu toga brojna istraživanja kreću s pogrešnom pretpostavkom kako će religioznost i razni oblici rizičnih ponašanja biti u negativnoj korelaciji (Ćorić, 2006), dok je dugi niz godina istraživanja religioznosti i rizičnih ponašanja rezultirao spoznajom kako ono što zasigurno znamo je da neki aspekti religioznosti u određenim uvjetima djeluju na smanjenje pojavljivanja nekih oblika rizičnih ponašanja (Grasmick, Bursik i Cochran, 1991 prema Wallace, 2007).

Kada je riječ o istraživanjima religioznosti i zlouporabi psihoaktivnih tvari rezultati su u pravilu kozistentni – veći stupanj religioznosti povezan je s manjom konzumacijom psihoaktivnih droga. Još su Rohrbaugh i Jessor (1975, prema Ćorić, 2003) pokazali kako je religioznost povezana s intolerancijom prema uzimanju droga, dok je pad religioznosti praćen češćim ulaskom u svijet droge. Hadaway, Elifson i Peterson (1984) su pokazali kako mladi negativno gledaju na konzumiranje marihuane u odnosu na pozitivniji stav prema konzumiranju alkohola što ovisi o tome kako društvo gleda na određeno ponašanje, roditeljsko pohađanje crkve i stav crkvene zajednice prema konzumiranju alkohola. Gorsuch (1988, prema Mlinarević, 2014) je utvrdio kako religioznost konstantno utječe na smanjenje uzimanja droga te je najbolji prediktor za njihovo nekonzumiranje, a Perkins (1985) tvrdi

kako je religioznost, uz vršnjački utjecaj, najbolji prediktor konzumiranja marihuane, ali ne i upotrebe težih droga. S druge strane, rezultati istraživanja Lorcha i Hughesa (1985) pokazali su kako religioznost nije značajan prediktor uzimanja droga, ali jest za konzumaciju alkohola. Miller, Davies i Greenwald (2000) utvrdili su kako su osobna religioznost i pripadanje više fundamentalnim religijskim denominacijama negativno povezane s konzumiranjem psihoaktivnih tvari (alkoholom, marihuanom, kokainom). Također, Piko i Fitzpstrick (2004) tvrde kako je konzumiranje marihuane kod mađarskih adolescenata povezano sa stupnjem njihove religioznosti – što je religioznost veća, konzumacija marihuane je manja. To pokazuju i rezultati Wallacea i sur. (2007) na američkim srednjoškolcima. Rezultati na hrvatskom uzorku u skladu su sa stranim istraživanjima (Greblo, 2004; Mlinarević, 2014; Periša, 2017).

Konzistentne rezultate ipak treba uzimati sa zadrškom prilikom generaliziranja budući da različiti pristupi fenomenu religioznosti u istraživanjima otežavaju generaliziranje rezultata.

1.4.Postojanje smisla i traganje za smislom

Promatrajući sebe i druge zarobljenike u koncentracijskom logoru, Viktor Frankl uočava kako se, iako u jednakim uvjetima života, razlikuju u svojim odgovorima na okolinu. Na osnovu toga, Frankl prvi uvodi pojam *doživljaj smisla* kao koncept na kojem se temelji novi psihoterapijski pravac – logoterapija (Frankl, 2001). Taj psihoerapijski pravac ujedno se naziva „trećom školom bečke psihoterapije", odnosno odgovor je na psihoanalizu Freuda i individualnu psihologiju Adlera (Frankl, 2017). Valja uzeti u obzir duh vremena u koje Frankl donosi svoje koncepte. Naime, ideja kako pojmovi poput „smisla“ i „svrhe“ mogu činiti razliku u ljudskom ponašanju – motivirati na razna ponašanja ili oblikovati nečije izbore i vrijednosti – činila se sentimentalnom i romantičnom za psihologiju toga doba (Damon, Menon i Cotton Bronk, 2003). Tvrdeći kako odgovor na pitanje smisla svaki pojedinac može isključivo dati sam za sebe što ga čini sposobnim živjeti, ali i umrijeti za vlastite ideale i vrijednosti (Damon i sur, 2003). Doživljaj smisla Frankl definira kako karakteristiku svih ljudi koja se odnosi na unutarnju potrebu pronalaska smisla i pridavanja značaja vlastitiom životu (Frankl, 2001). Također, Frankl (1984, prema Csabonyi i Phillips, 2017) ističe kako kod pojedinaca koji ne pronalaze svrhu, smisao u životu, postoji mogućnost doživljavanja egzistencijalne krize, stanja u kojem vladaju apatija, dosada i praznina, iz kojeg pokušavaju pobjeći upuštajući se u razne oblike štetnih ponašanja. Potvrđeno je kako nedostatak smisla u životu povećava potrebu za terapijom, povezan je s depresijom i anksioznosti te suicidalnim idejama i zlouporabom sredstava ovisnosti (Battista i Almond, 1973; Debats, van der Lubbe i

Wezman, 1993; Harlow, Newcomb i Bentler, 1986; sve prema Stenger, Frazier, Oishi i Kaler, 2006).

Ključan razvojni period u formiranju doživljaja smisla je adolescencija u kojoj pojedinac prvi put počinje odabirati sustav vrijednosti koji odražava smisao kojem pojedinac teži. Mladi koji nemaju ništa čemu bi se priklonili tijekom odrastanja kasnije teže grade sustav vjerovanja. Proučavanja doživljaja smisla kod adolescenata pretežno su usmjerena na utvrđivanje odnosa smisla života i pozitivnih ponašanja, poput prosocijalnog ponašanja, različitih uspjeha i samopouzdanja (Damon i sur, 2003).

Smisao života u novijoj literaturi definira se dvjema dimenzijama: *postojanje smisla* i *traganje za smislom* (Steger, Oishi i Kashdan, 2009). Također, istraživanja su pokazala kako su obje dimenzije značajni prediktori različitih ponašanja (Csabony i Phillips, 2017). Kada je riječ o adolescentima, rezultati upućuju kako je konzumiranje sredstava ovisnosti negativno povezano s većom prisutnosti smisla života. Takve rezultate dobili su na izraelskim adolescentima Addad i Himi (1994) i na mađarskim srednjoškolcima Brassai, Piko i Steger (2011) koji ističu zaštitnu ulogu smisla života u rizičnim ponašanjima mladih. Istraživanje Csabonyija i Phillips (2017), na Australcima od 18 do 30 godina starosti, pokazuje kako je prisutnost smisla života povezana s manjim konzumiranjem sredstava ovisnosti (ne uključujući cigarete), međutim ne postoji veza između traganja za smislom i konzumiranjem opojnih tvari. Kada je riječ o istraživanjima doživljaja smisla na hrvatskom uzorku, ona su se uglavnom provodila unutar teoloških i filozofskih okvira (Bijelić i Macuka, 2018), dok nisu pronađena istraživanja koja se bave problematikom rizičnih ponašanja mladih i njihova doživljaja smisla.

2. Cilj i problemi

Cilj istraživanja je ispitati učestalost konzumiranja marihuane i utvrditi jesu li vrijednosne orijentacije (hedonistička, konvencionalna i samoostvarujuća), religioznost i smisao u životu (postojanje smisla i traganje za smislom) adolescenata prediktori konzumiranja marihuane.

Problemi istraživanja

1. Ispitati učestalost konzumiranja marihuane kod adolescenata.
   H1: Očekuje se kako većina adolescenata ne konzumira marihuanu.

2. Ispitati razlikuju li se mladići i djevojke u sklonosti konzumiranju marihuane.
   H2:Mladići će u odnosu na djevojke biti skloniji konzumirati marihuanu.

3. Utvrditi na koji su način povezane vrijednosne orijentacije, religioznost, smisao u životu i konzumacija marihuane te ispitati razlikuju li se povezanosti ovisno o spolu.
   H3: Očekuje se kako će sudionici kod kojih je prisutnost konvencionalnih orijentacija veća ujedno pokazivati izraženiju religioznost te postojanje smisla i traganje za smislom te će biti manje skloni konzumaciji marihuane, dok oni koji pokazuju veće sklonosti hedonističkim vrijednostima ujedno imaju veću sklonost konzumiranja marihuane. Nadalje, oni adolescenti koji pokazuju veće postojanje smisla, traganje za smislom i izraženiju religioznost manje su skloni konzumirati marihuanu. Također, očekuje se da će sudionici koji pokazuju veću izraženost samoostvarujućih vrijednosnih orijentacija ujedno iskazivati veće postojanje smisla i traganje za smislom. Ne mogu se formirati jasne hipoteze o spolnim razlikama u povezanosti vrijednosnih orijentacija, religioznosti, smisla u životu i konzumaciji marihuane.

4. Utvrditi doprinos spola, vrijednosnih orijentacija, religioznosti, traganja za smislom u objašnjenju konzumiranja marihuane.
   H4: Očekuje se kako će predviđanje konzumacije marihuane na osnovu vrijednosnih orijentacija, religioznosti, postojanja smisla, traganja za smislom te spola biti bolje nego po slučaju i kako će ovaj model imati veći doprinos u objašnjenju varijance konzumacije marihuane kod mladića.

3. Metoda

3.1.Sudionici

Prije glavnog istraživanja provedeno je pilot istraživanje na učenicima Turističko – ugostiteljske škole (*N*=33) s ciljem provjere upitnika Snage religijskog vjerovanja Santa Clara budući da nije ranije korišten na adolescentima.

Istraživanje je provedeno s 258 sudionika. Sudionici su bili učenici četvrtih razreda triju dubrovačkih srednjih škola – Gimnazije (*N*=112), Ekonomske škole (*N*=63) i Pomorsko – tehničke škole (*n*=83). Zbog većeg broja preskočenih pitanja na mjerama vrijednosnih orijentacija, religioznosti i traganja za smislom ili neodgovorenog pitanja na upitniku o konzumaciji marihuane iz obrade su izostavljeni rezultati 9 ispitanika, stoga je konačan uzorak za obradu istraživanja činilo 249 sudionika, većinom muškog spola (60,7%) i prosječne dobi *M=17*.92 (*SD*=0.42), raspona od 17 do 20 godina.

3.2. Instrumenti

Za potrebe istraživanja korištena su tri upitnika koja su mjerila izraženost vrijednosnih orijentacija, religioznosti i doživljaja smisla. Također, za potrebe istraživanja kreiran je upitnik konzumacije marihuane. Uz navedeno, prikupljeni su podaci o dobi, spolu i pripadnosti srednjoj školi.

Skala vrijednosnih orijentacija (Franc, Šakić i Ivičić, 2002) namjenjena je mjerenju vrijednosnih orijentacija. Sastoji se od 18 čestica koje se grupiraju u tri podskale nazvane Samoostvarujuća (čestice 1, 2, 6, 12, 15, prilog 1), Hedonistička (čestice 3, 5, 8, 9, 11, 14, 18, prilog 1) i Konvencionalna (čestice 4, 7, 10, 13, 16, 17). Sudionici procjenjuju važnost svake vrednote na peterostupanjskoj ljestvici (od 1 – „Posve nevažno“ do 5 – „Jako važno“). Ukupan zbroj na svakoj od podskala rezultat je zbroja vrijednosti pripadajućih čestica, pri čemu veći rezultat upućuje na veću važnost vrijednosne orijentacije, a raspon ovisi o podskali i kreće se od 5 do 25 za Samoostvarujuću, od 7 do 35 za Hedonističku i od 6 do 30 za Konvencionalnu orijentaciju. Neke od čestica su „Učiniti nešto za druge ljude, pomoći onima koji imaju problema“ (Konvencionalna orijentacija), „Živjeti stabilno, ugodno bez većih trzavica“ (Hedonistička orijentacija), „Biti samostalan, nezavisan u svojim odlukama u životu“ (Samoostvarujuća orijentacija). Pouzdanost unutarnje konzistencije za sve podskale je zadovoljavajuća i podjednaka, unutar raspona .70 i .76 (Franc i sur, 2002) dok u ovom istraživanju koeficijent unutarnje konzistencije varira od .62 za Samoostvarujuću i

Hedonističku vrijednosnu orijentaciju do .74 za Konvencionalnu. Pouzdanost je zadovoljavajuća i prihvatljiva za podskalu Konvencionalne orijentacije, međutim za podskale Samoostvarujuću i Hedonističku orijentaciju na granici je prihvatljivosti.

Upitnik snage religijskog vjerovanja Santa Clara (*Santa Clara Strenght of Religious Faith Questionnaire*, Plante i Boccaccini, 1997) namijenjen je procijeni religioznosti. Upitnik se sastoji od deset tvrdnji („Vjera mi daje snagu“, „Molim se svakodnevno“, „Volim društvo ljudi koje dijeli moja vjerska uvjerenja“ i sl.), pri čemu je zadatak sudionika procijeniti vlastito slaganje s tvrdnjom (1=„Ne slažem se u cijelosti“; 2=„Ne slažem se u značajnoj mjeri“; 3=„Slažem se u značajnoj mjeri“; 4=„Slažem se u cijelosti“), a teoretski rezultat na upitniku kreće se od 10 do 40, pri čemu veća vrijednost upućuje na veću snagu religijskog vjerovanja. Cronbachov alfa koeficijent unutarnje kozistencije iznosi .86, dok je u ovom istraživanju koeficijent .94 što ukazuje na vrlo visoku pouzdanost.

Upitnik traganja za smislom (*Meaning in Life Questionnaire*, Steger i Shin, 2010) procijenjuje doživljaj smisla života i sastoji se od dvije podskale – postojanje smisla („Razumijem smisao svoga života“, „Dobro znam što moj život čini smislenim“) i traganje za smislom („Tražim nešto što moj život čini smislenim“, „Tražim svrhu ili misiju svoga života“). Svaka od podskala ima po pet čestica na koje se odgovara na skali Likertovog tipa od 1 – „Potpuno netočno“ do 7 – „Potpuno točno“. Raspon mogućih rezultata kreće se od pet do 35 za svaku podskalu, pri formiranju ukupnog rezultata, vrijednosti čestice „Moj život nema jasnu svrhu“, koja se odnosi na podskalu „Postojanje smisla“, se rekodiraju. Za obje podskale koeficijenti unutarnje konzistencije su .80 što upućuje na visoku pouzdanost (Steger i Shin, 2010), dok je u ovom istraživanju Cronbachov alfa koeficijent za podskalu trenutnog smisla .87, a za buduće traganje za smislom .80, što govori kako su pozdanosti zadovoljavajuće i visoke.

Upitnik konzumacije marihuane kreiran je za potrebe ovog istraživanja i sastoji se od jednog pitanja „Koliko često konzumiraš marihuanu?“ s pripadajućim odgovorima (1 – „Nikada“; 2 – „Povremeno“; 3 – „Nekoliko puta mjesečno“; 4 – „Nekoliko puta tjedno/Svakodnevno“).

3.3.Postupak

Pilot istraživanje s učenicima dvaju razreda Turističke škole Dubrovnik (*N*=33) s ciljem provjere Upitnika snage religijskog vjerovanja Santa Clara na srednjoškolskoj populaciji provedeno je grupno. Na početku nastavnog sata, stručna suradnica je predstavila ispitivačicu i najavila istraživanje koje se provodi u svrhu izrade diplomskog rada. Nakon osobnog predstavljanja, ispitivačica je dala uputu sudionicima u kojoj se naglašava kako ne postoje točni ili netočni odgovori, jamči anonimnost i korištenje podataka isključivo u znanstvene svrhe te ističe važnost iskrenosti pri davanju odgovora. Sudjelovanje je bilo dobrovoljno i sudionici su mogli odbiti sudjelovati, međutim nije zabilježen nijedan takav slučaj, iako jedan upitnik nije ispunjen na valjan način. Također, prije seta pitanja navedena je uputa za ispunjavanje upitnika, a ono je prosječno trajalo pet minuta.

Glavno istraživanje je također provedeno grupno, u sklopu redovnog nastavnog sata u tri dubrovačke srednje škole – Gimnaziji, Ekonomskoj i Pomorsko-tehničkoj školi. Na početku nastavnog sata, nastavnik ili stručni suradnik je predstavio ispitivačicu i najavio istraživanje koje se provodi u svrhu izrade diplomskog rada. Nakon osobnog predstavljanja, ispitivačica je dala uputu sudionicima u kojoj se naglašava kako ne postoje točni ili netočni odgovori, jamči anonimnost i korištenje podataka isključivo u znanstvene svrhe te ističe važnost iskrenosti pri davanju odgovora. Sudjelovanje je bilo dobrovoljno i sudionici su mogli odbiti sudjelovati, međutim nije zabilježen nijedan takav slučaj.

Svaki sudionik rješavao je četiri prethodno navedena upitnika, a ispred svakoga bila je navedena uputa za rješavanje. Set upitnika započinjao je demografskim pitanjima – o spolu, dobi i školi. Prosječno trajanje ispunjavanje upitnika bilo je 15 minuta.

4. Rezultati

4.1. Preliminarne analize

Kolmogorv-Smirnovljevim testom analize normaliteta rapodjele rezultata utvrđeno je kako distribucije korištenih varijabli odstupaju od normalnih pri čemu se tipovi raspodjela razlikuju (Tablica 2). Kako ne postoje ekstremna odstupanja u zakrivljenosti i simetričnosti raspodjela, što podrazumijeva zadovoljen preduvjet normalnosti, moguće je upotrijebiti parametrijsku statistiku (Kline, 2005).

Tablica 2. *Deskriptivni podaci prediktorskih varijabli na ukupnom uzorku (n=252)*

	M	sd	Min	Max	KS z
Vrijednosne orijentacije					
Konvencionalna	20,64	3,31	5,39	26,11	.095**
Hedonistička	22,58	3,31	13,72	30,22	.057**
Samoostvarujuća	18,56	1,99	9,39	21,11	.115**
Religioznost	24,60	8,41	10,00	40,00	.082**
Smisao u životu					
Postojanje smisla	23,27	6,43	5,00	35,00	.075**
Traganje za smislom	25,90	5,23	6,00	35,00	.105**

**p<.01

4.2. Učestalost konzumiranja marihuane kod adolescenata

U sljedećem koraku analizirali smo učestalost konzumiranja marihuane na ukupnom uzorku, ali i s obzirom na spol.

Tablica 3. Učestalost konzumiranja marihuane (*N*= 249, *Nž*=99, *Nm*=150)

	f	%
Nikada	171	68,7
Djevojke	65	65,7
Mladići	106	70,7
Povremeno	39	15,7
Djevojke	20	20,2
Mladići	19	12,7
Nekoliko puta mjesečno	11	4,4
Djevojke	4	4,0
Mladići	7	4,7
Nekoliko puta tjedno/svakodnevno	28	11,2
Djevojke	10	10,1
Mladići	18	12,0

Podaci iz Tablice 3 upućuju kako većina sudionika nikada ne konzumira marihuanu (68,7%), dok ostali sudionici to najčešće čine povremeno (15,7%) i nekoliko puta tjedno/svakodnevno (11,2%) dok je najmanje onih koji konzumiraju nekoliko puta mjesečno (4,4%). Također, sudionici istraživanja su većinom muškog spola (60,2%), a iz Tablice 3 vidljivo je kako njih 70,7% nikada ne konzumira marihuanu, dok je postotak djevojaka koje ne konzumiraju marihuanu nešto manji (65,7%).

4.3. Spolne razlike konzumiranja marihuane

U sljedećem koraku analizirali smo spolne razlike u konzumiranju marihuane.

Tablica 4. *Analiza spolnih razlika u konzumiranju marihuane*

	N	M	sd	t-test
Konzumiranje marihuane				
Djevojke	99	1.59	.97	.05
Mladići	150	1.58	1.03	

Rezultati t-testa za nezavisne uzorke kojim su analizirane spolne razlike (Tablica 4) pokazuju kako se djevojke i mladići ne razlikuju statistički značajno u konzumiranju marihuane.

Tablica 5. *Konzumiranje marihuane nakon tranformiranja varijable u dihotomiziranu (n=249)*

	f	%
Ne	171	68,7
Da	78	31,3
Ukupno	249	100,0

Budući da se većina sudionika smjestila u samo jednu kategoriju, „Nikada“, radi daljne analize kriterijska varijabla dihotomizirana je u kategorije *Ne* (68,7%) i *Da* (31,3%) na način da sudionici koji su odgovorili *Nikada* su u skupini *Ne*, dok sudionici ostale tri kategorije – *povremeno, nekoliko puta mjesečno, nekoliko puta tjedno / svakodnevno* – čine *Da* kategoriju (Tablica 5).

Tablica 6. *Konzumiranje marihuane s obzirom na spol (N=249)*

	Djevojke			Mladići		
	Da	Ne	Ukupno	Da	Ne	Ukupno
f	34	65	99	44	106	150
%	34,3	65,7	100	29,3	70,7	100

U Tablici 6 prikazano je konzumiranje marihuane djevojaka i mladića nakon dihotomiziranja varijable u kategorije *Da* i *Ne*. Tako je vidljivo kako 34,3% djevojaka konzumira marihuanu, dok to čini 29,3% mladića. Kao što je već navedeno, ne postoje statistički značajne razlike u sklonosti konzumiranja marihuane između djevojaka i mladića (Tablica 4).

Osim analize spolnih razlika za konzumaciju marihuane, ispitali smo izraženost prediktorskih varijabli (vrijednosnih orijentacija, religioznosti, postojanje smisla i traganja za smislom) na cjelokupnom uzorku i s obzirom na spol.

Tablica 7. *Deskriptivni podaci prediktorskih varijabli na ukupnom uzorku (N=252) i s obzirom na spol (Nž=99 ; Nm=153)*

	M	Sd	Min	Max	Min*	Max*	KS z
Vrijednosne orijentacije							
Konvencionalna	20,64	3,31	5,39	26,11	6	30	.095
Djevojke	21,33	3,13	8,78	25,78	6	30	.128
Mladići	20,19	3,36	5,39	26,11	6	30	.079
Hedonistička	22,58	3,31	13,72	30,22	7	35	.057
Djevojke	22,84	3,13	15,11	30,00	7	35	.080
Mladići	22,42	3,42	13,72	30,22	7	35	.087
Samoostvarujuća	18,59	1,99	9,39	21,11	5	25	.115
Djevojke	19,11	1,66	12,78	21,00	5	25	.179
Mladići	18,20	2,10	9,39	21,11	5	25	.089
Religioznost	24,60	8,41	10	40	10	40	.082
Djevojke	25,24	8,53	10	40	10	40	.115
Mladići	24,18	8,32	10	40	10	40	.075
Smisao u životu							
Postojanje smisla	23,27	6,43	7	35	7	35	.075
Djevojke	22,01	6,66	7	34	7	35	.058
Mladići	24,08	6,17	7	35	7	35	.094
Traganje za smislom	25,90	5,23	7	35	7	35	.105
Djevojke	26,45	5,17	10	35	7	35	.103
Mladići	25,54	5,25	6	35	7	35	.111

Napomena: Min* minimalna teorijska vrijednost na skali; Max* maksimalna moguća vrijednost na skali

Podaci iz Tablice 7 prikazuju rezultate cjelokupnog uzorka i s obzirom na spol za korištene varijable. Kako bismo utvrdili razliku između mladića i djevojaka korišten je t-test kojim je utvrđeno kako su razlike statistički značajne za konvencionalnu (t=2,7; df=250; p<.05) i samoostvarujuću vrijednosnu orijentaciju (t=3,66; df=250; p<.05) te za postojanje smisla (t=2,52; df=250; p<.05). Odnosno, djevojke pokazuju veću zastupljenost konvencionalnih i samoostvarujućih vrijednosti dok je kod mladića u većoj mjeri prisutno postojanje smisla.

4.4. Povezanost spola, vrijednosnih orijentacija, religioznosti, traganja za smislom i konzumiranja marihuane

Tablica 8. Korelacija mjera vrijednosnih orijentacija, religioznosti, smisla u životu i konzumacije marihuane

	KO	HO	SO	R	PS	TS	KM
Konvencionalna orijentacija	1						
Hedonistička orijentacija	.13*	1					
Samoostvarujuća orijentacija	.49**	.15*	1				
Religioznost	.55**	.07	.11	1			
Postojanje smisla	.25**	-.04	.17**	.16**	1		
Traganje za smislom	.39**	.09	.33**	.20**	.07	1	
Konzumiranje marihuane	-.19**	-.05	-.10	-.16**	-.07	-.02	1

Napomena: KO - Konvencionalna orijentacija; HO - Hedonistička orijentacija; SO - Samoostvarujuća orijentacija; R - Religioznost; PS – Postojanje smisla; TS - Traganje za smislom; KM - Konzumiranje marihuane ** p<.01 *p<.05

Iz Tablice 8 vidljivo je kako je Konvencionalna vrijednosna orijentacija u pozitivnoj korelaciji sa svim ostalim mjerama, dok je najniži koeficijent korelacije zabilježen s Hedonističkom orijentacijom (r=.13, p<.05), a najviši s mjerom religioznosti (r=.55, p<.01). Takvi rezultati upućuju kako sudionici kod kojih je prisutna veća izraženost konvencionalnih vrijednosti ujedno imaju izraženije samoostvarujuće vrijednosti, religioznost, postojanje smisla i traganje za smislom te višu razinu hedonističkih vrijednosti, dok rjeđe konzumiraju marihuanu. Nadalje, adolescenti s izraženijim samoostvarujućim vrijednostima ujedno imaju više rezultate na mjeri Hedonističke vrijednosne orijentacije te na subskalama smisla u životu. Također, sudionici kod kojih je razina religioznosti viša, izvješćuju o većoj prisutnosti postojanja smisla i traganja za smislom te su manje skloni konzumiranju marihuane.

Subskale smisla u životu – postojanje smisla i traganje za smislom nisu u statistički značajnoj povezanosti.

Tablica 9. *Korelacija mjera vrijednosnih orijentacija, religioznosti, traganja za smislom i konzumacije marihuane s obzirom na spol (Nž=99; Nm=150)*

		KO	HO	SO	R	TTS	TS	KM
Djevojke	Konvencionalna orijentacija	1						
	Hedonistička orijentacija	.14	1					
	Samoostvarujuća orijentacija	.59**	.03	1				
	Religioznost	.56**	.11	.14	1			
	Postojanje smisla	.24*	-.07	.24*	.15	1		
	Traganje za smislom	.19	.04	.28**	.14	-.10	1	
	Konzumiranje marihuane	-.27**	-.01	-.21*	-.27**	-.04	.002	1
Mladići	Konvencionalna orijentacija	1						
	Hedonistička orijentacija	.11	1					
	Samoostvarujuća orijentacija	.41**	.19*	1				
	Religioznost	.54**	.04	.08	1			
	Postojanje smisla	.32**	-.01	.20*	.20*	1		
	Traganje za smislom	.50**	.12	.34**	.23**	.22**	1	
	Konzumiranje marihuane	-.15	-.07	-.06	-.10	-.09	-.03	1

Napomena: KO - Konvencionalna orijentacija; HO - Hedonistička orijentacija; SO - Samoostvarujuća orijentacija; R - Religioznost; TTS - Trenutno traganje za smislom; TS - Traganje za smislom; KM - Konzumiranje marihuane ** p<.01 *p<.05

Kada je riječ o spolnim razlikama u korelacijama, iz Tablice 9 vidljivo je kako je konzumiranje marihuane kod djevojaka umjereno negativno povezano s konvencionalnim vrijednostima (r=-.27, p<.01), samoostvarujućim vrijednostima (r=-.21, p<.05) te s religioznošću (r=-.27, p<.01). Odnosno djevojke koje su manje sklone konzumiranju marihuane, pokazuju veću prisutnost konvencionalnih i samoostvarujućih vrijednosti te snagu religijskih vjerovanja. Kod mladića nije utvrđena značajna povezanost. S druge strane, kod mladića je postojanje smisla značajno povezano s konvencionalnim (r=.32, p<.01) i samoostvarujućim vrijednostima (r=.20, p<.05) te s religioznošću (r=.20, p<.05), dok je traganje za smislom također povezano s konvencionalnim vrijednostima (r=.50, p<.01), samoostvarujućim (r=.34, p<.01) te s religioznosti (r=.23, p<.01). Također, mladići kod kojih je više prisutno postojanje smisla ujedno više tragaju za smislom (r=.22, p<.01).

4.5. Doprinos spola, vrijednosnih orijentacija, religioznosti i traganja za smislom u konzumaciji marihuane

Kako bi se utvrdio doprinos spola, vrijednosnih orijentacija, religioznosti i traganja za smislom u objašnjenju konzumacije marihuane, korištena je logistička regresijska analiza. Prije uvođenja prediktora u model, na cjelokupnom uzorku, značajnim za predviđanje konzumiranja marihuane su se pokazale mjere Konvencionalnih vrijednosti (*Wald* χ^2(1, 249)=6,45; *df*=1) i Religioznosti (*Wald* χ^2(1, 249)=8,86; *df*=1) uz značajnost $p<.01$.

Tablica 10. *Rezultati logističke regresijske analize za pojedine prediktore (N=249)*

	B	S.E.	Wald χ^2	df	p	Exp(B)
Vrijednosne orijentacije						
Konvencionalna	-.06	.06	1.03	1	.31	.94
Hedonistička	-.02	.04	.17	1	.68	.98
Samoostvarujuća	-.02	.08	.05	1	.83	.98
Religioznost	-.04	.02	3.41	1	.06	-.96
Smisao u život						
Postojanje smisla	-.03	.02	1.80	1	.18	.97
Traganje za smislom	.05	.03	2.38	1	.12	1.05
Konstanta	1.56	1.57	.99	1	.32	4.78

Iz podataka Tablice 9 vidljivo je kako se nijedan od korištenih prediktora, vrijednosne orijentacije, religioznost i smisao u životu, nije pokazao statistički značajnim u predviđanju konzumiranja marihuane kod adolescenata. Drugim riječima, temeljem korištenog modela ne možemo predvidjeti konzumiranje marihuane.

U sljedećem koraku, ponovljena je logistička regresija međutim kao prediktor je uključen i spol. Prije provođenja analize, kod djevojaka značajnim su se pokazale mjera Vrijednosnih orijentacija (*Wald* χ^2(1, 99)=5,58; *df*=1; $p<.05$) i Religioznost (*Wald* χ^2(1, 150)=6,12; *df*=1; $p<.05$), dok kod mladića nijedan od prediktora nije statistički značajnim.

Tablica 11. *Rezultati logističke regresijske analize za pojedine prediktore kod djevojaka (n=99) i mladića (N=150)*

		B	sd	Wald χ^2	df	p	Exp(B)
Djevojke	Vrijednosne orijentacije						
	Konvencionalna	-.02	.11	.03	1	.86	.98
	Hedonistička	-.04	.07	.24	1	.63	.96
	Samoostvarujuća	-.24	.19	1.61	1	.20	.78
	Religioznost	-.06	.03	3.22	1	.07	.94
	Smisao u život						
	Postojanje smisla	.00	.04	.00	1	.98	1.00
	Traganje za smislom	.08	.05	2.59	1	.11	1.09
	Konstanta	4.53	3.12	2.11	1	.15	92.70
Mladići	Vrijednosne orijentacije						
	Konvencionalna	-.06	.08	.51	1	.48	.95
	Hedonistička	-.01	.06	.04	1	.85	.99
	Samoostvarujuća	.03	.10	.07	1	.80	1.03
	Religioznost	-.03	.03	1.08	1	.30	.97
	Smisao u život						
	Postojanje smisla	-.04	.03	1.64	1	.20	.96
	Traganje za smislom	.03	.04	.52	1	.47	1.03
	Konstanta	.82	1.91	.18	1	.67	2.27

Kao i na cijelokupnom uzorku, vrijednosne orijentacije, religioznosti i smisao u životu nisu se pokazali značajnim prediktorima konzumacije marihuane (Tablice 10).

5. Rasprava

Cilj istraživanja bio je ispitati učestalost konzumiranja marihuane i utvrditi jesu li vrijednosne orijentacije (hedonistička, konvencionalna i samoostvarujuća), religioznost, postojanje smisla i traganje za smislom adolescenata prediktori konzumiranja marihuane. Također, ispitali smo postoje li spolne razlike u konzumiranju marihuane i razlikuju li se mladići i djevojke u zastupljenosti vrijednosnih orijentacija, religioznosti, postojanja smisla i traganja za smislom.

Prvi problem bio je ispitati učestalost konzumiranja marihuane adolescenata triju dubrovačkih srednjih škola. S obzirom na dosadašnja istraživanja, pretpostavili smo kako većina mladih ne konzumira marihuanu u svakodnevnom životu i hipoteza je potvrđena.

Naime, istraživanje Sakomana, Raboteg-Šarić i Kuzman (2002) na reprezentativnom uzorku hrvatskih srednjoškolaca (N=2823) pokazalo je kako je u posljednjih 12 mjeseci 18,1% mladih konzumiralo marihuanu, dok najveći postotak mladih konzumira marihuanu u gradovima Dalmacije – Zadru, Šibeniku, Splitu i Dubrovniku, njih čak 30,8%. Takvi rezultati dobiveni su i našim istraživanjem. Naime, iako većina dubrovačkih srednjoškolaca nikada ne konzumira marihuanu, 31,3% njih je konzumira različitom učestalošću, od čega najviše povremeno (15,7%). Nadalje, Galić i Ljubotina (2002) dobili su jednake rezultate na zagrebačkim učenicima osmih razreda i srednjoškolcima, gdje je njih 18% u posljednjih 12 mjeseci konzumiralo marihuanu. Također, u usporedbi s podacima ESPAD-a (Pejnović-Franelić i sur., 2016) iz 2015. godine koji pokazuju kako 21,5% mladih konzumira marihuanu (znatno više od prosjeka ostalih europskih zemalja koji je 16%), dubrovački adolescenti su u znatno većoj mjeri skloni zlouporabi marihuane. Iako razlozi upuštanja u konzumiranje marihuane nisu ispitani našim istraživanjem, istraživanje Ljubotine i Galića (2002) pokazuje kako mladi najčešće konzumiraju marihuanu radi afirmacije među vršnjacima, osobnih problema, hedonizma i drugih razloga. Upravo tranzicijska karakteristika adolescencije koja mlade ljude iz dječjeg uvodi u svijet odraslih, „dozvoljava" eksperimentiranje s različitim ponašanjima čija je uloga upravo u ublažavanju posljedica novonastalih promjena i uloga. Neke su teorije pokušale obrazložiti razloge upuštanja u rizična ponašnja (Mavar i Vučenović, 2014). Tako Arnett i Balle-Jensen (1993) naglašavaju kako potreba za uzbuđenjem, zabavom, novostima i intezivni osjeti nadjačavaju potencijalne opasnosti različitih ponašanja, dok Jessor (1991) ističe važnost grupa i vršnjačkih skupina u čijim se okvirima takva ponašanja najčešće pojavljuju i služe za zadobivanje svojevrsnih

društvenih položaja unutar vršnjačkih skupina. Treća teorija naglašava da su rizična ponašanje adolescenata rezultat učenja po modelu i idealiziranja ponašanja odraslih u svrhu uklapanja u svijet odraslih (Gibbons i Gerrard, 1995). Valja navesti kako iako su mladi skloniji upuštanju u rizična ponašanja, istraživanjem Ureda za suzbijanje zlouporabe droge iz 2011. godine najviše konzumiranje marihuane zabilježeno je u dobnoj skupini od 25 do 34 godina sa životnom prevalencijom od 28,5% (preuzeto s: https://drogeiovisnosti.gov.hr/djelokrug/ovisnosti-i-vezane-teme/droge-i-ovisnost/vrste-droga/marihuana-kanabis/1013).

Sljedeći problem odnosio se na utvrđivanje spolnih razlika u sklonosti konzumiranja marihuane. Na osnovu dosadašnjih empirijskih podataka, očekivanje je bilo kako će mladići pokazivati veću sklonost konzumiranju marihuane u odnosu na djevojke, međutim naša hipoteza nije potvrđena, odnosno nije utvrđena statistički značajna razlika između mladića i djevojaka u sklonosti konzumiranja marihuane.

Istraživanje sa zadarskim adolescentima različitih srednjih škola (n=1499) pokazalo je kako su adolescenti u odnosu na adolescentice skloniji češćem konzumiranju marihuane (Mavar i Vučenović, 2014). Takve rezultate sa srednjoškolcima Primorsko-goranske županije dobio je i Bezinović (1999), a s dubrovačkim srednjoškolcima (n=978) Mičković (2018). Sklonost mladića češćem konzumiranju marihuane i upuštanju u druge oblike rizičnih ponašanja, objašnjava se u literaturi posljedicom različitih socijalizacijskih procesa koji njeguju poticanje autonomije i manje bihevioralne kontrole i nadzora prema mladićima što pridonosi njihovoj većoj otvorenosti i eksperimentiranjem s različitim oblicima rizičnih ponašanja (Byners, Miller i Schafer, 1999). Dosadašnja istraživanja s hrvatskim adolescentima imala su velike uzorke podjednake zastupljenosti mladića i djevojaka što nije slučaj u našem istraživanju i može biti razlog nepostojanja razlike u konzumiranju marihuane između mladića i djevojaka. Također, Mičković (2018) je u svom istraživanju obrađivala podatke iz 2016. godine na stratificiranom uzorku učenika 15 srednjih škola Dubrovačko-neretvanske županije, dok je naš uzorak bio prigodan – sudjelovali su samo maturanti triju škola grada Dubrovnika. Upravo spomenuta razlika između našega istraživanja i ostalih istraživanja konzumiranja marihuane i spolnih razlika koja uglavnom kao uzorke imaju srednjoškolce različitih dobnih skupina, može biti razlog nepostojanja razlike u sklonosti konzumiranja marihuane između mladića i djevojaka, u vidu izjednačavanja sklonosti proporcionalno s dobi.

U okviru trećeg problema, ispitali smo povezanost vrijednosnih orijentacija, religioznosti, smisla u životu i konzumiranja marihuane te razlikuju li se mladići i djevojke u jačini tih povezanosti. Naša očekivanja djelomično su potvrđena. Naime, mladi kod kojih je prisutnost konvencionalnih orijentacija veća ujedno pokazuju izraženiju religioznost, postojanje smisla i traganje za smislom te su manje skloni konzumaciji marihuane. Također, potvrđeno je kako su oni adolescenti koji pokazuju izraženiju religioznost manje skloni konzumirati marihuanu, međutim smisao u životu (postojanje smisla i traganje za smislom) kao ni veća prisutnost hedonističkih vrijednosti nisu statistički značajno povezani s konzumacijom marihuane.

Kada je riječ o spolnim razlikama, pokazalo se kako djevojke koje su sklonije konzumaciji marihuane ujedno pokazuju manju zastupljenost konvencionalnih orijentacija i više izraženu religioznost, dok kod mladića nije zabilježena povezanost sklonosti konzumiranja marihuane i ostalih varijabli. Nadalje, mladići koji su religiozniji ujedno pokazuju veće postojanje smisla kao i traganje za smislom, dok kod djevojaka nije zabilježena značajna povezanost.

Manjak istraživanja područja vrednota i konzumacije marihuane na hrvatskom uzorku ne omogućava donošenje općih zaključaka. Ipak, u stranim istraživanjima pokazalo se kako su hedonističke vrijednosti povezane sa češćim upuštanjem u konzumiranje marihuane te s izostankom konvencionalnih vrijednosti (Ule i sur., 2000 prema Romero i sur., 2001). U skladu s tim su i rezultati istraživanja Franc, Šakića i Ivičić (2002) na reprezentativnom uzorku hrvatskih srednjoškolaca, kao i naše istraživanje u kojem se još pokazalo kako djevojke koje imaju tedenciju ka samoostvarujućim vrednotama ujedno pokazuju manju sklonost konzumiranja marihuane. Izostanak značajne povezanosti hedonističkih vrednota i konzumacije marihuane u našem istraživanju možda leži u tome što su se hedonističke vrijednosne orijentacije pokazale značajno pozitivno povezanim s konvencionalnim orijentacijama na zasebnim uzorcima djevojaka i mladića, što onda zamagljuje stvarnu povezanost s konzumiranjem marihuane.

Jedan od značajnijih zaštitnih faktora rizičnih ponašanja pa tako i konzumiranja marihuane jest religioznost (Lacković-Grgin, 2006), a rezultati dosadašnji istraživanja konzistentni su kako veći stupanj religioznosti ujedno znači manju sklonost ili manje upuštanje u konzumiranje marihuane.

Greblo (2004) ističe kako se konzumenti i nekonzumenti marihuane razlikuju u religijskim vjerovanjima, obredima, ali i posljedicama religioznosti na socijalno ponašanje

koje nisu usko dio religioznosti, ali su njezin važan korelat. Uzorak tog istraživanja činili su zagrebački srednjoškolci, a dobiveni rezultati pokazuju kako nekonzumenti postižu veće vrijednosti na svim ljestvicama. Osim toga, Periša (2017) ističe kako studenti koji imaju izraženije dimenzije obredne i ponašajne religioznosti manje konzumiraju marihuanu. U skladu s tim su i rezultati Mlinarević (2014) koji pokazuju kako je niži stupanj religioznosti adolescenata pozitivno povezan s konzumacijom marihuane. Također, ovakve rezultate dobili su i autori istraživanja na mađarskim (Piko i Fitzpstrick, 2004) i američkim srednjoškolcima (Wallace i sur., 2007). S druge strane, djelovanje religioznosti na konzumiranje droga valja uzimati sa zadrškom. Naime, iako je neupitna postojanost negativnog odnosa između religioznosti i konzumacije marihuane, u literaturi se pronalazi kako religioznost nije povezana s konzumacijom težih droga (Hadaway i sur., 1984, Perkins 1985). Također, složenost fenomena religioznosti zahtjeva proučavanje njegova djelovanja kao zaštitnog faktora u konzumaciji marihuane u okvirima šireg društvenog konteksta i socijalnih faktora. Marihuana je ilegalna droga u Hrvatskoj čije je konzumiranje zakonom zabranjeno stoga su mladi koji pokazuju veću snagu religijskih vjerovanja manje skloni upuštati se u konzumiranje marihuane što se može objasniti internaliziranjem religijskih običaja i obreda i samim tim primjenu vjerskih načela u svakodnevnom životu. Odnosno, visoka moralna načela koja se potiču u okvirima religije djeluju na poštivanje društvenih zakona i očekivanja. Osim toga, religijska vjerovanja pokazala su se važnima u održavanju dobrog mentalnog zdravlja pojedinca (Plante i Boccacini, 1997). Naime, pokazalo se kao religijska vjerovanja imaju važnu ulogu u nošenju sa stresnim situacijama (Tebbi, Mallon, Richards i Bigler, 1987 prema Plante i Boccaccini, 1997). Iako su razlozi konzumiranja marihuane kod mladih brojni, neki se upuštaju u zlouporabu radi osobnih problema (Ljubotina i Galić, 2002) tako mladima u takvim situacijama koji imaju snažna religijska vjerovanja upravo ona pomažu u nošenju sa stresom i teškim situacijama. Također uloge obiteljskih čimbenika i vršnjaka važni su faktori preko kojih religioznost ostvaruje svoje djelovanje budući da je obiteljska religioznost negativno povezana s delikventnim ponašanjem, a različita druženja s vršnjacima sličnih uvjerenja, vjernicima može povećati otpornost prema negativnim djelovanjima drugih vršnjačkih skupina (Mlinarević, 2014; Periša, 2017).

Religijska predanost može dati odgovore o smislu života (Mlinarević, 2014), međutim rezultati našeg istraživanja upućuju kako je to slučaj samo kod mladića, dok kod djevojaka nije pronađena statistički značajna povezanost između snage religijskih vjerovanja i smisla u životu – postojanja smisla i traganja za smislom. Traganje za smislom na hrvatskom uzorku

nedovoljno je istražen koncept. Ipak, rezultati stranih autora ističu zaštitnu ulogu smisla života u rizičnim ponašanjima mladih. Tako Brassai, Piko i Steger (2010) na uzorku rumunjskih srednjoškolaca pronalaze kako je traganje za smislom značajno negativno povezano s konzumacijom ilegalnih droga, ali samo kod mladića. Addad i Himi (2008, prema Brassai, Piko i Steger, 2010) pronalaze kako je smisao u životu izraelskih studenata negativno povezan s konzumacijom droga, dok istraživanje Csabonyija i Phillips (2017), na Australcima od 18 do 30 godina starosti, pokazuje kako je postojanje smisla života povezano s manjim konzumiranjem sredstava ovisnosti, međutim ne postoji veza između traganja za smislom i konzumiranjem sredstava ovisnosti. U suprotnosti s takvim nalazima su rezultati našeg istraživanja u kojem se pokazalo kako je kod mladića prisutnije postojanje smisla u životu u odnosu na djevojke, no ono nije značajno povezano s konzumiranjem marihuane. Razlozi dvojakih nalaza mogu proizlaziti iz ispitivanja smisla života, odnosno korištenja različitih upitnika. Također, dosadašnja literatura uglavnom ističe ulogu smisla u životu u vidu ostvarenja dobrog psihološkog zdravlja pojedinca (Brassai, Piko i Steger, 2010), dok su istraživanja u kontekstu rizičnih ponašanja manje zastupljena. Stoga jeza donošenje općenitijih zaključaka nužno istraživanje smisla života iz različitih aspekata.

Konačno, četvrtim problemom htjeli smo ispitati doprinos vrijednosnih orijentacija, religioznosti, traganja za smislom i spola u konzumiranju marihuane. Iako dosadašnja istraživanja nisu proučavala zajedničko djelovanje navedenih varijabli, postoji empirijska podloga koja ističe zaštitnu ulogu konvencionalnih vrijednosnih orijentacija, snage religijskih vjerovanja, postojanja smisla i traganja za smislom. Također, pokazalo se kako prisutnost hedonističkih vrijednosti kod adolescenata povećava vjerojatnost upuštanja u konzumiranje marihuane kao i da su mladići skloniji konzumiranju marihuane u odnosu na djevojke. Stoga su naša očekivanja bila kako će model koji obuhvaća sve navedene konstrukte dati veći doprinos u objašnjenju varijance kozumiranja marihuane u odnosu na predviđanje po slučaju i kako će doprinos prediktorskih varijabli biti veći kod mladića. Ipak, naša hipoteza nije potvrđena i rezultati su pokazali kako model ne predviđa konzumiranje marihuane, a niti jedan od prediktora, religioznost, vrijednosne orijentacije i traganje za smislom, nije se pokazao značajnim. Ovakvi rezultati u suprotnosti su s dosadašnjim istraživanjima čiji nalazi upućuju kako konvencionalne i hedonističke vrednote (Ajduković, 1989; Franc i sur., 2002; Goff i sur., 1999; Romero i sur., 2001; Cole i sur., 2007; Ule i sur.2000), religioznost (Piko i Fitzpstrick, 2004; Greenwald, 2000; Perkins, 1985; Greblo, 2004; Mlinarević, 2014; Periša, 2017; Wallace, 2007), postojanje smisla (Csabonyija i Phillips, 2017) i traganje za smislom

(Addad i Himi, 2008 prema Brassai, Piko i Steger, 2010; Brassai, Piko i Steger, 2010), doprinose objašnjavanju sklonosti konzumiranja marihuane.

5.1.Metodološka ograničenja i praktične implikacije istraživanja

Nekoliko je nedostataka ovog istraživanja koji mogu djelovati na valjanost rezultata. Najprije, riječ je o neeksperimentalnom nacrtu koje onemogućava donošenja zaključaka o uzročno-posljedičnim vezama, već samo o povezanostima među konstruktima. Stoga različiti drugi čimbenici mogu biti uzročnicima ovakvih rezultata.

Osim toga, radi se o prigodnom uzorku učenika Gimnazije, Ekonomske i Pomorsko-tehničke škole grada Dubrovnika pri čemu je omjer mladića i djevojaka nejednak, odnosno odnos je 2:3 u korist mladića, koji onemogućuje generaliziranje.

Nadalje, ispitivanje konzumacije marihuane uključivalo je samo jedno pitanje u kojem nije jasno preciziran vremenski okvir na koje se konzumacija marihuane odnosi što bi se moglo poboljšati adekvatnijim upitnikom konzumacije marihuane koji sadrži više pitanja. Također, budući da je riječ o samoiskazima moguće je socijalno poželjno davanje odgovora usprkos zajamčenoj anonimnosti i povjerljivosti podataka. Stoga se buduća istraživanja mogu fokusirati na računalnu/mobilnu primjenu upitnika i dalje u školskom okruženju, ali koja bi omogućila učenicima lagodniji osjećaj prilikom davanja osobnih informacija.

S druge strane, iako se korišteni model nije pokazao značajnim u objašnjenju sklonosti konzumiranja marihuane, prvo je istraživanje koje je uključilo traganje za smislom na hrvatskoj adolescentskoj populaciji. Također, iako postoji značajan broj istraživanja konzumiranja marihuane i drugih rizičnih ponašanja mladih, važno ih je integrirati u svrhu razvijanja adekvatnih preventivnih programa u ovom području koja bi za cilj trebala imati poticati konstruktivna ponašanja mladih koja im omogućuju uspješno nošenje s problemima i novonastalim promjenama koje im se događaju.

6. Zaključak

Cilj istraživanja bio je ispitati odnos vrijednosnih orijentacija, religioznosti, postojanje smisla i traganja za smislom s konzumiranjem marihuane kod adolescenata.

Utvrđeno je kako većina adolescenata ne konzumira marihuanu te se mladići i djevojke međusobno ne razlikuju u sklonosti konzumiranja marihuane.

Utvrđena je razlika između mladića i djevojaka u povezanosti konzumiranja marihuane, vrijednosti i religioznosti na način da djevojke kod kojih su u manjoj mjeri zastupljene konvencionalne i samoostvarujuće vrijednosti su više sklone konzumiranju marihuane, dok kod mladića ta povezanost nije pronađena. S druge strane, kod mladića je postojanje smisla značajno povezano s konvencionalnim i samoostvarujućim vrijednostima te sa snagom religijskih vjerovanja, dok je traganje za smislom također povezano s konvencionalnim vrijednostima, samoostvarujućim te s religioznosti. Također, mladići kod kojih je više prisutno postojanje smisla ujedno više tragaju za smislom. Hedonistička vrijednosna orijentacija nije značajno povezana s konzumiranjem marihuane ni kod mladića ni kod djevojaka.

Konačno, nije utvrđen doprinos vrijednosnih orijentacija, religioznosti, postojanja smisla i traganja za smislom u objašnjenju konzumacije marihuane. Stoga se u budućim istraživanjima složenog problema konzumiranja marihuane dobro usmjeriti i na djelovanje obiteljskih i socijalnih čimbenika radi njegova boljeg razumijevanja kao preduvjeta za stvaranje kvalitetnih preventivnih programa.

Literatura

Ajduković, M. (1989.), Vrijednosne orijentacije maloljetnih delinkvenata, Zagreb: Narodne novine i Pravni fakultet u Zagrebu.

Bardi, A., i Shwartz, S. (2003). Values and Behavior: Strength and Structure of Relations. *Personallity and Social Psychology Bulletin, 29,* 1207-1220.

Berk, L. E. (2008). *Psihologija cjeloživotnog razvoja.* Zagreb: Naklada Slap.

Bezinović , P., i Malatestinić, Đ. (2009). Percieved exposure to substance use and risk-taking behavior in early adolescence: Cross-sectional study. *Croatian Medical Journal, 50,* 157-164.

Bijelić, L., i Macuka, I. (2018). Smisao života: Uloga religioznosti i stavova prema smrti. *Psihologijske teme, 27 (2),* 159-176.

Brassai, L., Piko, B., i Steger, M. (2011). Meaning in Life: Is It a Protective Factor for Adolescents' Psychological Health? *International Journal of Behavioral Medicine, 18,* 44-51.

Brlas, S. (2010). *Važno je ne započeti.* Virovitica: Zavod za javno zdravstvo Sveti Rok.

Byrnes, J.P., Miller, D.C i Schafer, W.D. (1999). Gender differences in risk taking: A meta-analysis. *Psychological Bulletin, 125,* 367-383.

Csabonyi, M., i Phillips, L. (2017). Meaning in Life and Substance Abuse. *Journal of Humanistic Psychology*, 1-17.

Ćorić , Š. (2003). *Psihologija religioznosti.* Jastrebarsko: Naklada Slap.

Damon, M., Menon, J., i Bronk, K. (2003). The Development of Purpose During Adolescence. *Applied Developmental Science, 7 (3) ,* 119-128.

Delaney, H. D., Miller, W. R., i Bisonó, A. M. (2007). Religiosity and spirituality among psychologists: A survey of clinician members of the American Psychological Association. *Professional Psychology: Research and Practice, 38***(**5), 538-546.

Donahue, M. J. i Beuson, P. L. (1995). Religion and well-being in adolescents. Journal of Social Issues, 51, 145-160.

Đuranović, M. (2014). Rizično socijalno ponašanje adolescenata u kontekstu vršnjaka. *Školski vjesnik, 63 (1-2),* 119-132.

Eccles, J. S., Midgley, C., Wigfield, A., Buchanan, C., Reuman, D., Flanagan, C., i Iver, D. M. (1993). Development During Adolescence: The Impact of Stage-Environment Fit on Young Adolescents' Experiences in Schools and in Families. *American Psychologist, 48 (2),* 90-101.

Ferić, I. (2005). Univerzalnost sadržaja i strukture vrijednosti: Podaci iz Hrvatske. *Društvena istraživanja, 16 (1-2),* 3-26.

Franc, R., Šakić, V., i Ivičić, I. (2002). Vrednote i vrijednosne orijentacije adolescenata: hijerarhija i povezanost sa stavovima i ponašanjima. *Društvena istraživanja, 2-3*, 215-238.

Frankl, V. (2001). *Život uvijek ima smisla - uvod u logoterapiju.* Zagreb: Provincijalat franjevaca trećoredaca.

Frankl, V. (2017). *Bog kojeg nismo svjesni.* Zagreb: Svijetla točka.

Galić, J. i Ljubotina, D. (2002). Obiteljski odnosi i konzumacija droga na populaciji adolescenata grada Zagreba. *Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada, 9 (2),* 207-232.

Glavak Tkalić, R., Sučić, I., i Dević, I. (2013). Motivation for substance use: Why do people use alcohol, tobacco and marijuana? *Društvena istraživanja, 4*, 601-625.

Goff, B. G. (1999.). Terminal core values associated with adolescent problem behaviours. *Adolescence,* 34, 47-60.

Greblo, Z. (2004). *Religioznost, obiteljski čimbenici i zloupotreba droga kod adolescenata.* Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet.

Hadaway, C.K., Elifson, K.W i Petersen, D.M. (1984). Religious Involvement and Drug Use Among Urban Adolescents. Journal for Scientific Study of Religion, 23(2), 109-128.

Katalinić, D. i Huskić, A. (2014). Izvješće o osobama liječenim zbog zlouporabe psihoaktivnih droga u Hrvatskoj u 2013. godini. Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo.

Kline, R. B. (2005). *Principles and Practice of Structural Equation Modeling.* New York: Guilford.

Lacković-Grgin, K. (2006). *Psihologija adolescencije.* Zagreb: Naklada Slap.

Larson , D., Sherrill, K., Lyons, L., Craigie, F., Thielman, S., Greenwold, M., i Larson, S. (1992). Associations Between Dimensions of Religious Commitment and Mental Health Reported in the American Journal of Psychiatry and Archives of General Psychiatry: 1978-1989. *American Journal of Psychiatry, 149*, 557-559.

Ljubotina, D. (2004.) Razvoj novog instrumenta za mjerenje religioznosti. *Zbornik sažetaka XIV. Dani psihologije u Zadru*, Sveučilište u Zadru.

Mavar, M., i Vučenović, D. (2014). Sklonost ovisničkom ponašanju i školski problemi kod adolescenata. *Klinička psihologija. 7 (1-2),* 5-21.

Mičković, M. (2018). *Odrednice korištenja sredstava ovisnosti kod srednjoškolaca.* Diplomski rad. Zagreb: Filozofksi fakultet.

Miller, L., Davies, M., i Greenwald, S. (2000). Religiosity and Substance Use and Abuse Among Adolescents in the National Cormobidity Survey. *Journal of American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 39 (9),* 1190-1197.

Mlinarević, Z. (2014). *Povezanost religioznosti, samopoštovanja i konzumacije psihoaktivnih tvari kod adolescenata.* Diplomski rad. Osijek: Sveučilište J.J.Strossmayera.

Nikčević-Milković, A. i Rupčić, A. (2014). Procjena rizičnih i zaštitnih čimbenika u svrhu planiranja prevencije problema u ponašanju djece i mladih. *Ljetopis socijalnog rada, 21 (1),* 105-122.

Oishi, S., Diener, E., Suh, E. i Lucas, R. E. (1999). Value as a moderator in subjective well-being. Journal of Personality, 67(1), 157–184. doi:10.1111/1467-6494.00051

Pavlović, T. (2017). *Mračna strana vrednota: Povezanost mračne trijade i osobnih vrijednosti u hrvatskom uzorku.* Diplomski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.

Pejnović Franelić, I., Markelić, M., Muslić, L., Musić Milanović, S., Pavić Šimetin , I., Mayer, D. i Jovičić Burić, D. (2016). *Europsko istraživanje o pušenju, pijenju i uzimanju droga među učenicima - ESPAD.* Zagreb: Hrvatski zavodza javno zdravstvo.

Periša, A. (2017). *Odnos religioznosti i uporabe psihoaktivnih tvari.* Diplomski rad. Zadar: Filozofski fakultet.

Perkins, H.W. (1985). Religious Traditions, Parents and Peers as Determinants of Alcohol and Drug Use Among College Students. Review of Religious Research, 27(1), 15-31.

Piko, B. i Fitzpatrick, K. (2004). Substance use, religiosity, and other protective factors among Hungarian adolescents. *Addictive Behaviors, 29,* 105-1107.

Plante, T. i Boccaccini, M. (1997). The Santa Clara Strenght of Religious Faith Questionnaire. *Pastoral Psychology, 45 (5),* 375-387.

Ricijaš, N., Krajcer, M. i Bouillet, D. (2010). Rizična ponašanja zagrebačkih srednjoškolaca - razlike s obzirom na spol . *Odgojne znanosti, 12 (1),* 45-63.

Romero, E., Sobral, J., Luengo, M. i Marzoa, J. (2001). Values and Antisocial Behavior Among Spanish Adolescents. *The Journal of Genetic Psychology: Research andTheory of Human Development, 162 (1),* 20-40.

Sakoman, S., Raboteg-Šarić, Z. i Kuzman, M. (2002). Raširenost zlouporabe sredstava ovisnosti među hrvatskim srednjoškolcima. *Društvena istraživanja, 2-3,* 311-334.

Sedar, M., Blagojević, V. i Strahonja, M. (2006). Bavljenje sportom i usvojene štetne navike za zdravlje studenata nogometaša. Poreč, 22. lipnja: 16 ljetna škola kineziologa Republike Hrvatske.

Steger, M., Frazier, P., Oishi, S. i Kaler, M. (2006). The Meaning in Life Questionnaire: Assessing the Presence of and Search for Meaning in Life. *Journal of Counseling Psychology. 53 (1),* 80-93.

Steger, M., Oishi, S. i Kashdan, T. (2009). Meaning in life across the life span: Levels and correlates of meaning in life from emerging adulthood to older adulthood. *The Journal of Positive Psychology, 4 (1),* 43-52.

Stiplošek , D. (2002). *Povezanost religioznosti, samopoštovanja i lokusa kontrole.* Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet.

Schwartz, S. H. (2012). An overview of the Schwartz theory of basic values. *Online Readings in Psychology and Culture, 2(1),* 1-20. doi:10.9707/2307-0919.1116

Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology, 25,* 1–65. doi:10.1016/s0065-2601(08)60281-6

Vlah, N., Lončarić, D. i Tatalović Vorkapić, S. (2010). Struktura vrijednosnih orijentacija i hijerarhija vrednota učenika strukovnih škola. *Društvena istraživanja, 20 (2),* 479-493.

Wallace, J., Yamaguchi, R., Bachman, J., O'Malley, P., Schulenberg, J. i Johnston, L. (2007). Religiosity and Adolescent Substance Use: The Role of Individual and Contextual Influences. *Social Problems, 54 (2),* 308-327.